

Kocsis Emília

A szakértők szerepe a szociális képzésben

A szociális szakképzés számára a Minisztérium 1996 óta adja ki a szakértői névjegyzéket. A listára kerülésről egy Bíráló Bizottság dönt. Az eltelt évek alatt 152 szakembert nyilvánított a bizottság szakértőnek. Az alábbiakban a szakértők foglalkoztatásának változásait és új lehetőségeit szeretném összefoglalni.

Kik a szakértők?

Egyrészt azok, akiket a bizottság azzá nyilvánított. Másrészt vannak olyan szakemberek, akik nem pályáztak a szakértői névjegyzékre, de elméleti és gyakorlati felkészültségük alapján a szociális szakképzés szakértőivé váltak. Ez két egymást részben fedő csoport. Tekintettel tudásukra, én mindkét csoport foglalkoztatását fontosnak tartom.

Hogyan nevelődtek ki a szakképzési szakértők?

Ennek a folyamatnak volt egy hőskora. Ez - emlékezetem szerint - a '80-as évek közepétől a '90-es évek közepéig terjedt. Ebben az időszakban a szociális képzésekkel való foglalkozás politikai tett (is) volt. Tehát nemcsak új szakmát kívántak meghonosítani a szakértők, hanem a két hagyományos humán segítő - az egészségügyi és a pedagógus - szakmát is új értékek szerint szerették volna átrendezni. Más értékeket kívántak meghonosítani a közgondolkodásban. Amikor csak a közösségről illet beszélni, ők fontosnak tartották a személyiséget, a személyiség autonómiáját, a lokális erők önálló döntéseinek tiszteletben tartását, a humánmot, a gyenge érdekérvényesítő csoportokkal való szolidaritást. Ezek mind olyan értékek voltak, amelyek túlmutattak a szakképzés, egy-egy iskola, de még a születő szakma keretein is. A szociális szakképzésekkel kapcsolatban az új törekvésekre azok az iskolák voltak fogékonyak, amelyek képzési profiljuk vagy földrajzi és társadalmi helyzetük miatt beiskolázási gondokkal küzdöttek. Nevezetesen az egészségügyi szakközépiskolák, az óvónői szakközépiskolák és a vidéki gimnáziumok. Itt indultak el a szociális szakképzés első kísérletei, még szinte hamarabb, mint a diplomás képzések.

A szociális képzések első formája a gimnáziumok humán fakultációja volt. Ezt követték az előbb humánsegítőnek, később szociális asszisztensnek hívott négy-, majd ötéves szakközépiskolai képzési formák. A munkát különböző szakértők segítették és végezték. Mindannyian sok-sok botladozással, próba-szerencse módszerrel tanultunk és

tanítottunk. Ekkortájt a szakértőknek és maguknak az iskoláknak is nagyon fontos volt, hogy problémáikat pontosan fogalmazzák meg, elméleti szempontból is jól alátámasszák, ugyanakkor érzékenyek legyenek a gyakorlati szükségletekre, hitelesen érveljenek hatóságokkal, hatalmasságokkal, más szakmák képviselőivel szemben. Ebben az időben a felsőoktatás és a szakképzés szakemberei egy asztalnál ültek, és még ha zajlottak is közöttük kemény viták, ezek nem a szakmai értékekről szóltak, hiszen abban egyetértettek. Vitáztak viszont a két szint létjogosultságáról. Élhetnek-e egymás mellett, milyen lesz közöttük a feladatmegosztás? Mennyire szolgálja a kialakuló szakma érdekeit, hogy a felsőoktatással párhuzamosan megindul a szakképzés is? A munkaadók takarékosága miatt nem szorítják-e ki a szakképzésből érkezők a diplomás szociális szakembereket? A viták ellenére azt találtuk természetes állapotnak, hogy a szakképzésben és a felsőoktatásban dolgozó szakemberek együtt építik a szociális szakmát. Ugyancsak fontosnak tartottuk, hogy az iskolarendszerű, illetve az iskolarendszeren kívüli képzésekkel együtt foglalkozzunk. A soproni szakmaépítő találkozóon sokáig mérlegeltük, hogy a szociális képzéseket be kell-e illeszteni a magyar iskolarendszerbe, és az iskolából iskolába vezető úton haladjunk, vagy a képzés megkezdése előtt írjunk elő valamennyi a szociális ellátásban letöltendő időt.

A szakképzés „hőskorában” a szakembereknek volt egy külső és egy belső köre. A belső körben azok dolgoztak, akik a szociális képzések elméleti kérdéseit vetették fel, míg a szakértők külső körébe azok a vidéki tanárok és óraadók tartoztak, akik az első képzéseket megszervezték, elindították. A belső körbe tartozók különböző budapesti műhelyekben dolgoztak. Az egyik ilyen műhely az OPI volt, amely a szociális asszisztens képzési projekt keretei között foglalkozott a szakképzéssel. Tagjai közé tartozott Somorjai Ildikó, Pöcze Gábor, Bognár Mária, Kristóf Ágnes, Vekerdi Tamás, Honti Mária. Az ELTE tanárai, Talyigás Katalin, Hegyesi Gábor, Török Iván egy másik műhelyt képviseltek. Ezek a műhelyek kapcsolatot tartottak egymással.

A kísérleti képzések megszervezésére vidéki helyszíneken volt lehetőség és fogékonyág. A képzések elindítása során váltak szakértőkké a humán fakultációk tanárai Pécsen, Kiskőrösön, Kunszentmártonban, mint pl. Maksay Mária, Bárdos Kata, Pohubi Erika, az egri Kossuth Zsuzsa Egészségügyi Szakközépiskola tanárai: Szilágyi István, Jékly Sándor, Farkas Zsuzsa. A tiszaföldvári kísérleti képzés, a Belvárosi Gimnázium és Egészségügyi

Szakközépiskola oktatói, valamint az első munka melletti képzések tanárai, úgy mint Németh László, Göncz Kinga, Kertész Erzsébet.

Nem gondolom, hogy teljes a lista, de ezeknek az első műhelyeknek, ill. szakértőknek a munkája jelentős eredményekkel járt. Az ő nevükhöz fűződött a szociális szakképzés első rendszerének kimunkálása, az OKJ-ben való megjelenítése 1993-ban, illetve a szociális asszisztens és szociális gondozó és ápoló képzés szakmai és vizsgakövetelményeinek kidolgozása 1995-ben. Módszert dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy hogyan kell felmérni egy-egy képzőhely szociális szakemberek iránti igényét, az iskolarendszerű szociális képzéseket segítő könyvtár és dokumentumtár fejlesztési koncepcióját, elkészítették a szociális képzésekben tanító tanárok és tereptanárok felkészítésére vonatkozó programot. Ekkortájt tisztázódtak olyan főbb képzési elvek, mint a gyakorlatközpontúság, a személyre szabotottság, a tanítás/tanulás széles értelmezésének elve. Körvonalazódtak a főbb képzési tartalmak: szükség van képességfejlesztésre, személyiségfejlesztésre, kell társadalomismeret, emberismeret, fontos tanítani a segítő foglalkozások elméletéről. Érzékeltük, hogy a képzés során jelentős arányú szakmai gyakorlatra van szükség. Túléltek, vagy áldozatul estünk a konfliktusoknak, amelyek abból származtak, hogy egy hagyományos iskolarendszerben új értékek szerinti képzést szeretnénk volna megvalósítani. Tisztáztuk, miként lehet iskolarendszerben szociális képzéseket végezni. Az első szakmai csapatok szempontokat és módszert dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogyan lehet végezni a képzések követéses vizsgálatát. A korszak utolsó szakaszában újabb szakértők bevonásával elkészült a szociális asszisztens és a szociális gondozó és ápoló képzés Központi Oktatási Programja, és megszerveződött a Karácsony Sándor Módszertani Kabinet. A hős-kor lezárásaként megjelent az első szakértői lista, amelyen akkor 16-17 fő szerepelt.

A szakértők működési területe

E némileg önkényes periodizáció szerint ezután következett a második korszak. Ekkor már működik a szakértői lista, működik a Módszertani Osztály, a Minisztériumban is több személy foglalkozik a szociális szakképzéssel. A minisztérium és a módszertani osztály munkatársai keresik a szakértők foglalkoztatásának intézményesített lehetőségeit.

A Minisztérium leggyakrabban vizsgálónököket kért fel, de ugyancsak ennek megbízásból kezdtek el dolgozni azok a tankönyvírók vagy könyvírók, akiknek munkáit a szociális gondozó és ápoló képzésben a mai napig használják a tanárok és hallgatók. Különböző szöveggyűjtemények is megjelentek a szociális munka elmélete, ill. a társadalmi egyenlőtlenségek tanításához.

A Minisztérium és a Népjóléti Képzési Központ bevonta a szakértőket a szakképzés struktúrájának fejlesztésébe. (A mentálhigiénés asszisztens képzés, vagy a szociális gondozó és szervező képzés szakmai és vizsgakövetelményeinek kidolgozásában a szakképzés szakértői voltak segítségünkre.)

Sok szakértő vett részt a tantervi koncepciók, a tantervek

készítésében, különböző tanfolyami képzések tematikájának kimunkálásában. Ilyen alkotói csapat munkájaként készült a vezető szakdolgozók képzési programja, a tereptanár-képzés tematikája, a Vöröskereszt önkéntes segítői részére kialakított képzési program.

Legnagyobb munkánk a Központi Oktatási Programok kidolgozása volt, ezt általában elég nagy számú szakértői munkacsoport közreműködésével tudtuk elvégezni. Ezen kívül a szakmai vizsgákhoz írásbeli, szóbeli és gyakorlati tétteleket készítettünk szakértőkkel.

A szakértők fontos feladata volt téttelek, oktatási programok, képzési koncepciók, könyvek lektorálása, előadóként pedig szinte minden évben szót kaptak a konferenciáinkon.

A Minisztérium, a Karácsony Sándor Kabinet és a szakértők együttműködésének koronája a tereptanárképzés munkatankönyvének megírása és megírása volt, ami 2002. áprilisában jelent meg.

Ezeknek a történelmi emlékeknek jóleső felidézésükön túl az a jelentősége, hogy a példák illusztrálják, milyen feladatokra számíthatnak a szakképzési szakértők a későbbiekben.



A szakértői munka új lehetőségei

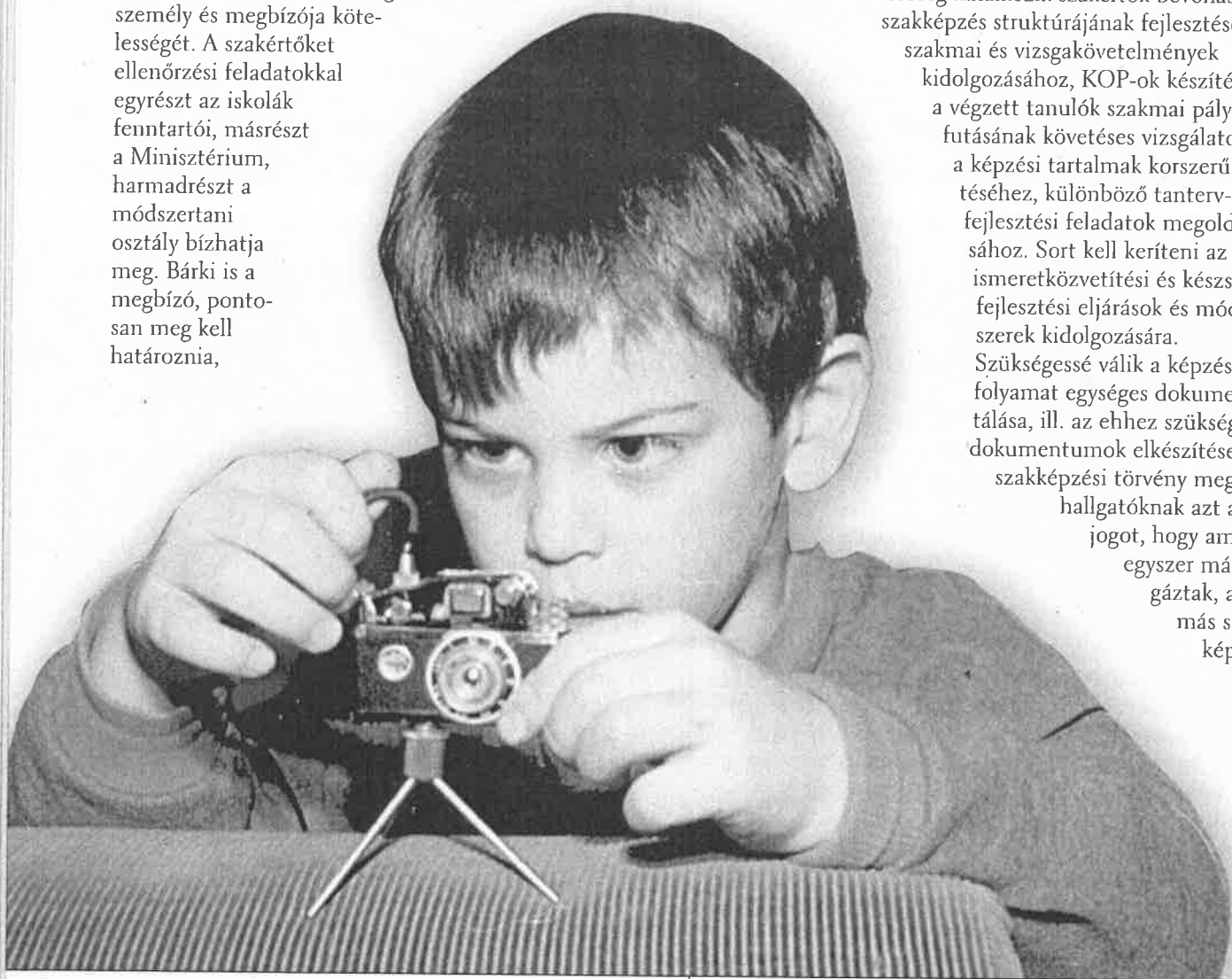
A 42/1999-es OM rendelet körvonalazza, milyen új munkaterületek kínálkoznak a szakértők számára.

A rendelet elsősorban az ellenőrző munkákról szól, és a közoktatás problémáival foglalkozik, illetve az ott felmerülő lehetőségeket veszi számba. Fontos tehát, hogy alkotó módon továbbgondoljuk. A szakmai értékek tisztaságának megőrzése és a szociális képzetek tömegessé válása érdekünk és kötelességünk, hogy ellenőrzéseket is végeztessünk a szakértőkkel. Szeretnénk arra is módot keresni, hogy az ellenőrzés ne csak az iskolarendszerű képzésekre vonatkozzék, hanem az iskolarendszeren kívüliekre is. Természetesen a szakmai tartalmak és értékek érvényesülésének ellenőrzése a cél. A jogszabály pontosan előírja az ellenőrzések feltételeit, az ellenőrzést végző személy és megbízója kötelességét. A szakértőket ellenőrzési feladatokkal egyrészt az iskolák fenntartói, másrészt a Minisztérium, harmadrészt a módszertani osztály bízhatja meg. Bárki is a megbízó, pontosan meg kell határozni,

segítséget. Sok terület kínálkozik hozzáértésük hasznosítására. Felkérhetők piacutatásra: mérjék fel, hogy az adott térségben milyen szociális szakemberre van szükség. Az iskolák a szakértőktől segítséget kérhetnek minőségbiztosítási rendszerük kimunkálásához, a tanári stábok felkészítéséhez, stábépítéshez, a helyi tantervek és tantervi adaptációk kimunkálásához.

Természetesen a szakértők legnagyobb számban ezután is vizsgálónői megbízásokat kapnak. Szomorúan kell jelenem azt aényt, hogy a vizsgálónököknek az idök során felhalmozódott tapasztalatairól nem áll rendelkezésre semmilyen begyűjtött anyag. Törekedni fogunk arra, hogy a jövőben egységes szempontok szerint készüljenek vizsgálónöki jelentések, melyeket feldolgozva ez a széles körű tapasztalat a szakmafejlesztés céljait szolgálja.

Osztályunk munkájának segítése szempontjából lehetőség kínálkozik szakértők bevonására a szakképzés struktúrájának fejlesztéséhez, a szakmai és vizsgakövetelmények kidolgozásához, KOP-ok készítéséhez, a végzett tanulók szakmai pályafutásának követéses vizsgálatokhoz, a képzési tartalmak korszerűsítéséhez, különböző tantervfejlesztési feladatok megoldásához. Sort kell keríteni az ismeretkövetítési és készségfejlesztési eljárások és módszerek kidolgozására. Szükségessé válik a képzési folyamat egységes dokumentálása, ill. az ehhez szükséges dokumentumok elkészítése. A szakképzési törvény megadja a hallgatóknak azt a jogot, hogy amiből egyszer már vizsgáltak, abból más szakképzés



milyen kérdésekre kíván választ kapni, milyen segédanyagokat, adatokat, tényeket, tájékoztatásokat bocsát a szakértő rendelkezésére. Meg kell szabni a feladat elvégzésére számítható időt, ill. a teljesítés időpontját, a szakértői vélemény terjedelmét és azt is, hogy szóban, vagy írásban kéri a megbízó a szakvéleményt. A szakértők munkája azonban nemcsak az ellenőrzés lehet, hanem a képzőhelyek is igényelhetnek tőlük szakmai

keretében nem kell vizsgát tenniük. Ezt egyértelműen, jól kell dokumentálni, mert csak így tudjuk érvényesíteni a tanulók érdekeit szolgáló előírást. Elengedhetetlen a gyakorlatok részletesebb kidolgozása. A továbbiakban is várhatók lektori munkák. Számítunk a szakértőkre mint előadókra, és segíthetnek a képzési tapasztalatok összegzésében is. A bizottságok is adhatnak szakértők számára feladatokat.

A szakértők díjazása

A szakértői munkát a fenti jogszabály szerinti feltételek alapján a megbízó finanszírozza. A jogszabály precízen fogalmaz a díjazást illetően. A mindenkor január elsején érvényben lévő minimálbérhez viszonyítja a szakvélemények díjazását. Ha szóbeli ismertetésre kerül sor, akkor ez a terjedelemtől függően a minimálbér 20-30%-a, ha valamilyen kész dokumentumot vagy elektronikus anyagot kell véleményezni, akkor szerzői ívenként a minimálbér 30-50 %-át kell fizetni. Egy szerzői ív 40.000 karakter, ehhez kell a szorzókat hozzárendelni. Lehetőség van arra is, hogy ha az önálló szakértői munka nem dokumentumok elemzése, hanem mélyrehatóbb analízist kíván, akkor a minimálbér 150-250 %-a legyen egy szerzői ív díja. Emelhető a munkabér akkor, ha idegen nyelvű dokumentumokból kell dolgozni, vagy idegen nyelven kell a szakértői véleményt elkészíteni; ha ad hoc vagy rövid határidős munkát kell végezni, valamint akkor is, ha különleges tudást, tudományos felkészültséget igényel a munka.

A szakértői megbíztatás, illetve a szakértői címre való jogosultság öt évre szól. Az öt év lejártá után folyamodni kell a meghosszabbításért. A meghosszabbítás egyik feltétele az előző terminusban elvégzett munka dokumentálása. Ezért fontos, hogy a szakértők pontos dokumentációt, nyilvántartást készítsenek arról, milyen szakértői munkát végeztek, sőt akár véleményt is kérhetnek a megbízó elégedettségéről. Ez saját érdekük, mert a bizottság a szakértő munkájáról a meghosszabbításért benyújtott kérelemhez mellékelte lista alapján tud tájékozódni.

A szakértői munka etikája

A szakértői munka mindig nagy felelősséggel jár, hiszen szakmákról, iskolákról, emberekről kell véleményt mondani, ami segíthet vagy ronthat egy adott iskola vagy ember helyzetén. Mindezt nem lehet jogszabályban megjeleníteni. Úgy gondolom, szakértőinknek meg kell küzdeni és dolgozni azért, hogy rögzítsék azon etikai elveket, amelyek szerint munkálkodni akarnak.

A legfontosabb szabály, hogy a szakértők csak olyan feladatot vállaljanak el, amire a szakértői megbíztatásuk vonatkozik. Ha valaki a szociális szakképzés szakértője, akkor csak a szakképzéssel kapcsolatos kérdéseket vállaljon el, és ne adjon szakértői véleményt például egy ellátó intézmény egészének teljes működéséről, annak megszüntetéséről vagy elindításáról.

A következő, amit a jogszabály is előír: a szakértő a tudomására jutott tényeket, adatokat nem közölheti, tehát titoktartási kötelezettség terheli.

Ha a szakértők joghézagot tapasztalnak, vagy szakmai értékekkel ütköző jogi szabályozást, azt jelezhetik akár a Minisztérium, akár a mi osztályunk NCSSZI, Szakképzési Osztály felé.

Tájékoztató

www.eswin.net

A www.eswin.net, vagyis a European Social Welfare Information Network (ESWIN) egy innovatív, átfogó európai szociálpolitikai információs hálózat. A honlapja célja, hogy tájékoztatást adjon az ENSZ – Európa Unió régió tizenegy országának szociálpolitikai elképzeléseiről és gyakorlatáról. Többek között részt vesz Ausztria, Izrael, Belgium, Hollandia, Anglia, Szlovákia. Magyarországot a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet képviseli.

Az ESWIN legfontosabb feladata tehát az információs szolgáltatás biztosítása. A közös weboldal egyrészt tartalmazza az egyes országok legfontosabb demográfiai, földrajzi, politikai, gazdasági és szociálpolitikai adatait, másrészt lehetőséget nyújt a nemzetközi gyakorlatban résztvevő szervezetek összekapcsolódására. Az ESWIN rendszerének kialakítása során folyamatosan változott az egyes országok elképzelése a honlap tartalmi felépítéséről. Mindez az információs szolgáltatás alapkérdéseinek újrágondolását jelenti: kinek szánjuk ezt a honlapot, milyen céllal, és ennek megfelelően milyen információk lehetnek hasznosak? Egy ilyen weboldal mennyiben portál, és mennyiben lehet egy nemzetközi network alapja?

A weboldal célcsoportjának meghatározásánál kiemelt helyen állnak elsősorban a szociálpolitika nemzetközi gyakorlatában is szerepet vállaló szervezetek és kutatóintézetek, ezért igyekszünk előtérbe helyezni a network – szemléletet, s egymás igényeinek megfelelően felépített tartalomra törekszünk.

A minőségi információs szolgáltatás és az ebből kialakuló tudás-menedzsment egyre inkább meghatározóvá válik a nemzetközi kutatás – fejlesztés területén. Ez azt jelenti, hogy a különböző döntési szintek más típusú információkat kívánnak meg, és az adatgyűjtésnek ehhez kell igazodnia. Ez érvényes a honlapok tartalmának felépítésére is: inkább kevesebb információ legyen, de az ellenőrzött, megbízható forrásból származzék, és hasznos kiindulópontot jelentsen.

Az ESWIN-projekt küldetése, hogy a részt vevő országok között hatékony információáramlást valósítson meg. Ennek első lépése a közös honlap kialakítása. A projekt tényleges résztvevői az országok képviselőiben a nemzetközi gyakorlatban és kutatásokban részt vevő intézetek, illetve minisztériumok. Mindez a közös gondolkodás eredményeképpen egymás tapasztalatainak feldolgozását, és az adott ország szociális tudás-menedzsmentjének kialakítását, folyamatos nemzetközi tesztelését is jelenti.

További információ kérhető:

Szombathelyi Szilvia, NCSSZI, Kutatási Igazgatóság